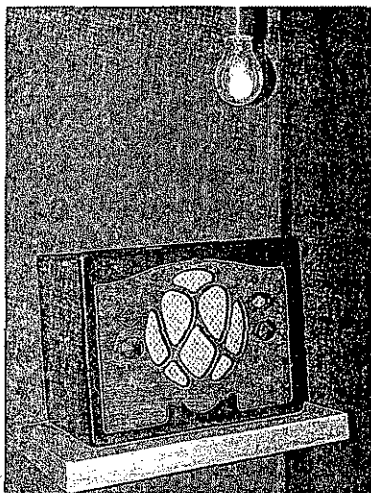

Impressions d'un pinellà que visqué la Guerra Civil al poble*

Daniel Martínez i Montagut

La Guerra Civil em va sorprendre als 11 anys caçant llagosts per a un mussol que teníem amb un altre amic; ho vaig saber per la senyora Maria, qui des del seu terrat em cridava i em deia que anés cap a casa perquè s'acabava d'iniciar una guerra molt gran. Quan arribava als "Quatre Cantons" vaig trobar dos homes amb pistoles a la mà, que d'una forma poc amistosa em van dir que anés a la meua casa si no volia resultar ferit.

Quan vaig arribar a la meua casa, vaig trobar la meua iaia resant i em va assegurar que aquesta guerra seria pitjor que la dels carlins, i em va contar els seus records sobre els cipaïos i els miquelets, de quan baixaven de les muntanyes armats amb garrots, falç i destrals. Així em vaig assabentar de la guerra.

D'aquesta forma vaig començar a viure les vicissituds de la guerra, els enfrontaments, les primeres morts i la destrucció d'arxius municipals i eclesiàstics, els preparatius de la defensa d'altres poblacions i la marxa dels joves al Front d'Aragó.

Així van transcórrer els mesos fins que el 3 d'abril de 1938 van arribar les primeres tropes italianes, entre les quals destacaven els camises-negres, ajudats pel cos marroquí, el Tabor Ifni-Sahara. L'entrada al Pinell, sobre les 3 de la tarda, va estar acompanyada de foc d'artilleria, saqueig de vivendes abandonades i obligant, als que encara ocupaven les seves cases, a col·locar un rètol amb la inscripció: "Ocupada pel seu amo".

En l'ofensiva cap a Catalunya, instal·lat al Front de l'Ebre en les posicions del Broi, Atalaia i Llabusquera, van transcórrer tres mesos de bombardejos diaris d'artilleria des de Cardó i obligant els veïns que continuaven al Pinell a dormir i pràcticament a viure als baixos i als cellers més resistents. El dia 25 de juliol del mateix any 1938 amb gran sorpresa general, les tropes republicanes van creuar el riu Ebre en la nostra direcció, sens deixar de ser estranya la situació, emmarcada en les contínues jugades polítiques de la guerra, ja que les tropes nacionals havien retirat els seus efectius, i no tan sols al Pinell, sinó també a Gandesa, dos dies abans de l'avançament republicà. La història dirà el que vulgui, però jo vaig viure tota la retirada de tropes, fins i tot les de l'esmentat Tabor Ifni-Sahara.

L'entrada al Pinell va ser a les 8 del matí. En sortir de la meua casa em vaig trobar un amic del meu pare armat amb un fusell amb la baioneta calada, que em va semblar una torre; portava també a les corretges un grup de granades semblant a un raïm per la seva quantitat. Em va preguntar pel meu pare, i jo li vaig dir que estava a casa; després em va preguntar pels feixistes i jo li vaig indicar que no en quedava cap.

Després de la seva entrada va fer presoners dos soldats nacionalistes que estaven a càrrec de la telefonia i que no es van assabentar de l'avanç enemic per estar aïllats i sense línia al

Serra de Cavalls des de Pàndols

telèfon. Jo vaig col·laborar en el lliurament d'aquests soldats davant dels republicans, ja que m'unia a ells una bona amistat perquè en estar el poble pràcticament desert, aquests soldats i jo havíem compartir el "robatori" de conills i gallines als corrals i els condimentàvem i els ingeríem després en la mateixa instal·lació telefònica.

A les 12 del migdia es va divisar un avió de reconeixement que va sobrevolar dues vegades el poble; al cap d'una hora va aparèixer un altre avió i va tirar tres bombes: una va caure a la plaça i va destrossar l'abadia, cal carnisser i cal llauner; fins i tot es van notar les seves conseqüències als terrats baixos de la Pantoca; i les fatxades de les cases d'enfront; una altra va arribar a les Valls o Pou de la Neu i va destrossar la font, ca la pesadera, i va causar la mort d'un home. La tercera va caure a un descampat i va causar un gran cràter d'uns 20 metres de diàmetre per 4 o 6 metres de profunditat.

D'aquesta manera més o menys, van anar passant els bombardejos. Va arribar el dia 2 de setembre i el Pinell va rebre un bombardeig massiu que va causar moltes destrosses i va arribar a fer caure totes les cases del carrer de les Mòres. Va produir 10 o 12 morts i va deixar sepultades 10 o 12 persones més. A la vista d'aquestes malifetes i també perquè l'artilleria començava a dirigir el foc cap al poble, la meua família va decidir anar-se'n de l'Ull del Bou, on havíem estat 8 dies, a un mas. Allí ens vam reunir amb dues o tres famílies i més de 20 persones d'edat avançada. Des d'allí vam poder contemplar, amb horror, tots els combats de Pàndols i Cavalls, tant aeris com artillers i de tota classe. Ens impressionava sobretot la cadena d'avions que en forma de serp ametrallaven totes les posicions. Allí, en aquell mas, vaig passar fam, son i fred, molts polls, sarna i un gran nombre de mosques a causa del putrefacte ambient que produïen els nombrosos i dispersos morts.

Recordo que durant el nostre breu exili allí van venir uns soldats per a detenir el meu pare, ja que la seva lleva havia estat cridada a servei al Cos de Fortificacions. Ell els va dir, d'una banda, que no havia picat mai i que considerava que només picaven les gallines; quant a la guerra opinava que ell no hi tenia res a veure, que la República estava ignorada en la pugna i que l'aixecament va ser en contra de l'anarquia. Després d'aquest diàleg i sorprenentment, va

aconseguir no incorporar-s'hi.

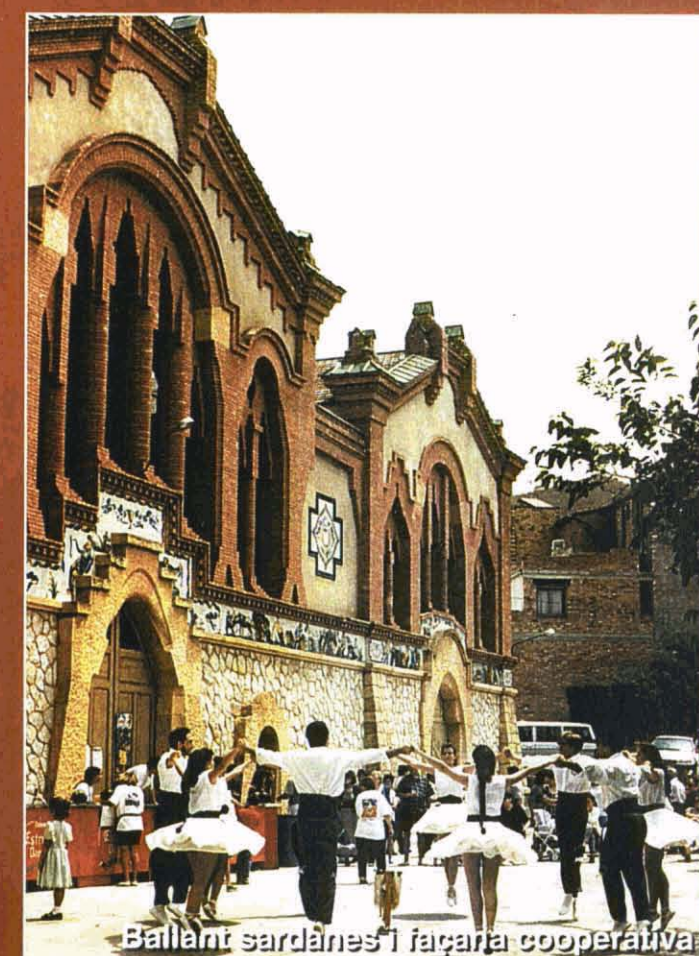
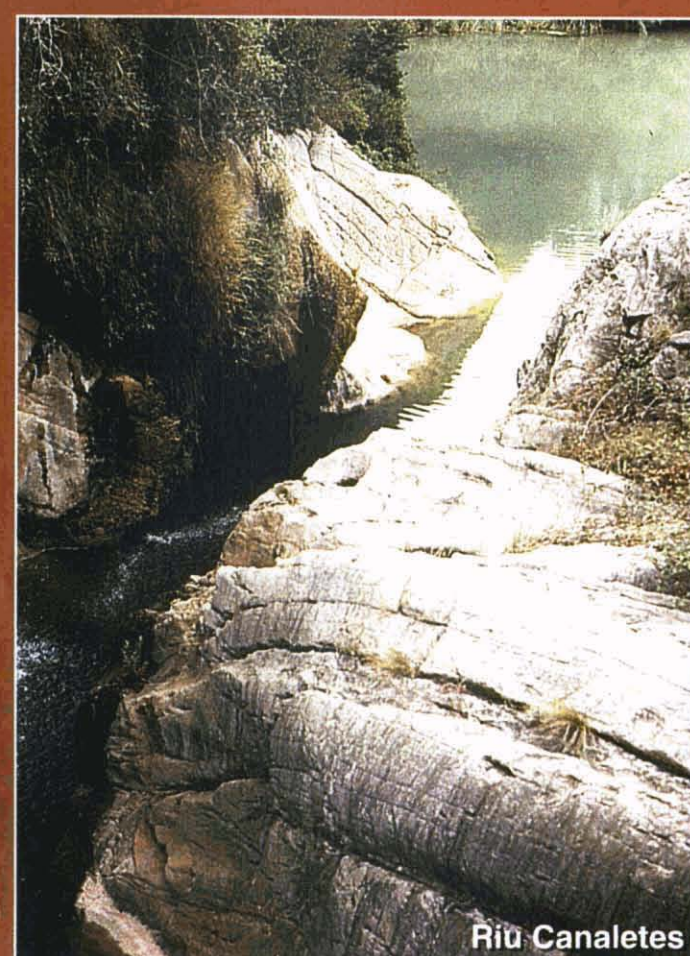
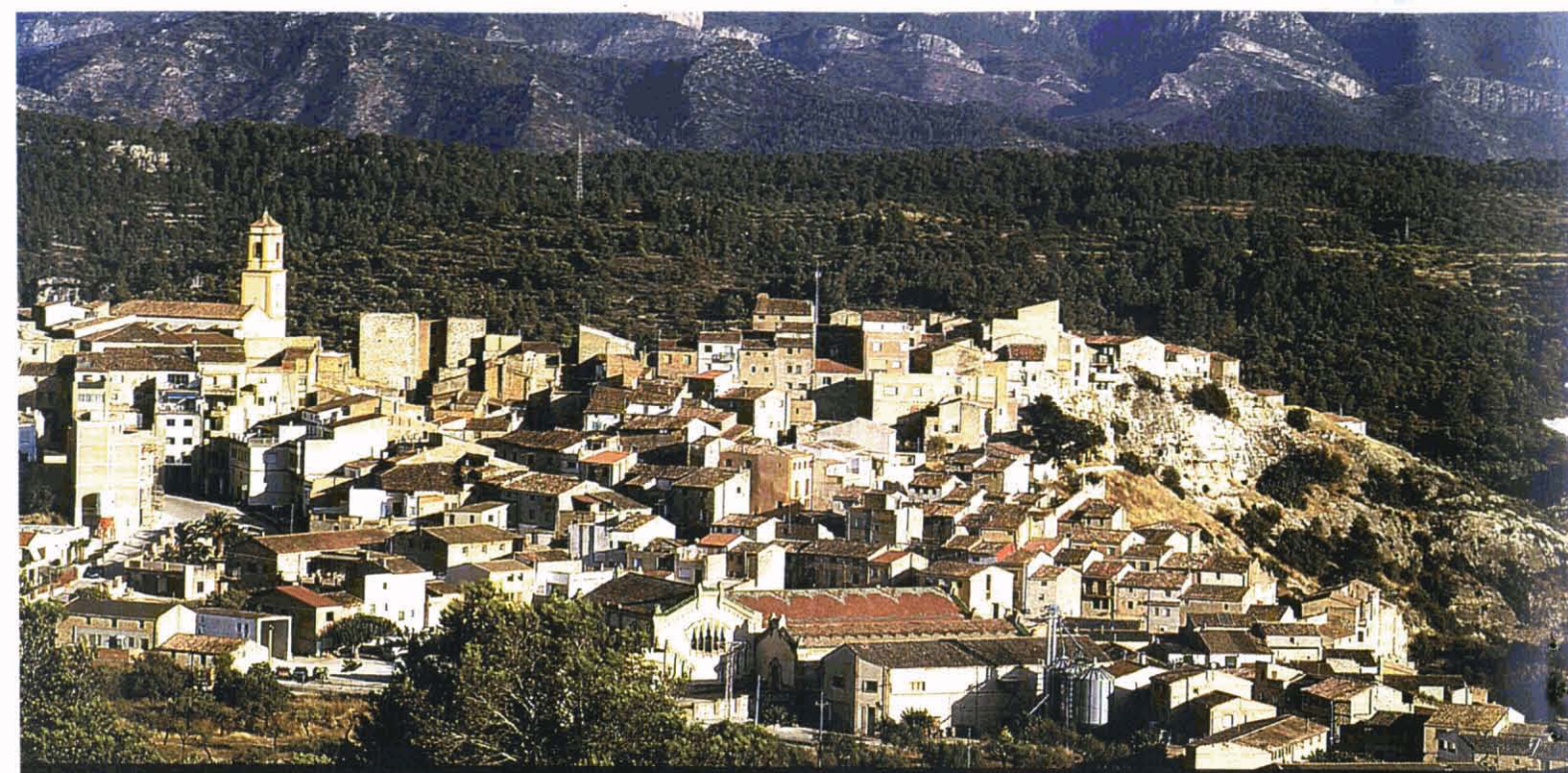
El 3 de novembre, quan les tropes nacionals van recuperar la zona i també el Pinell, els que ocupàvem la nostra masia ens vam anar a amagar a una cova al barranc, davant de les Gargantes, la Cova de Senecio. El meu pare es va quedar guardant el mas fins al moment que, ja amb una mica de temor, es va refugiar a la barraca on havia estat la centralita militar que van usar els republicans, i com vestia amb roba militar i la seva lleva pertanyia a files, el van apresar i se'l van emportar. Nosaltres vam sortir de la cova i ens van entregar a l'exèrcit nacional, i juntament a diversos soldats que van sorgir de les barraques demanant els nostre suport en la seva rendició, al Racó dels Picaïta. Quan vam arribar al mas, ho vam trobar tot saquejat, la roba tirada per terra, barrejat tot amb bombes de "Lafitte" sense la seva corresponent assegurança. Al dia següent va aparèixer el meu pare alliberat i en companyia d'un comandant de l'exèrcit que havia estat amic seu amb ocasió de la seva antiga presència al Pinell com a caporal de la Guàrdia Civil, el caporal Llorens.

Durant els mesos successius, la diversió dels joves, que ja tornaven al Pinell, era la de jugar a la guerra amb les bombes i els fusells que es trobaven pertot arreu. Acabada la pugna vam pujar a la serra de Pàndols a buscar pólvora de morter a petició d'un amic del meu pare, veí de Calaceit, que la necessitava per a carregar cartutxos de caça i eren tan abundants els artefactes de guerra i els morts, dispersos per tot el terreny, que van decidir deixar la cavalleria i caminar lentament i amb molta cura a fi de no xafar cap bomba o artefacte, i ens tapàvem el nas per la forta olor dels cadàvers que trobàvem semienterrats per unes poques pedres i a munts de 20 o 25, amb la pell pegada als ossos i, per efecte del sol, tots amb el pèl roig o ros.

* Publicat al llibre *Història del Pinell de Brai*, p.89-91

Serra de Cavalls des del Puig Cavaller

Església parroquial de Santa Maria Magdalena

Ajuntament

Escoles

Riu Canaletes

Ballant sardanes i façana cooperativa